

OBSERVAȚII ASUPRA TERMINOLOGIEI PĂSTOREȘTI DIN ȚINUTUL NĂSĂUDULUI

Viorel VĂSIEȘIU

Abstract

Shepherding was and, in certain situations, still is one of the main occupations of the Romanian people, alongside agriculture. As a traditional occupation, the importance of shepherding has been underlined on countless occasions in connection with the history of the Romanian people as well as the history of the Romanian language.

In this paper we make a few observations regarding the pastoral terminology in a geographical area next to Năsăud (the valleys of Zagra and Sălăuța).

1. Discutarea terminologiei populare a diferitelor îndeletniciri poate fi făcută din cel puțin două puncte de vedere, deosebite atât prin punctul lor de pornire, cât și prin finalități.

Pe de o parte, terminologia populară poate fi întâlnită în lucrări în care obiectul cercetării (diferitele profesii rurale) este privit din perspectiva etnografului, pe cercetător interesându-l în primul rând descrierea precisă a modului de desfășurare, cu operațiile, procesele și uneltele care intervin în exercitarea ei. Terminologia acestora constituie un fapt auxiliar: descriind obiectele de civilizație materială, autorii sunt obligați să noteze și numele pe care oamenii le folosesc. În acest fel, lipsește aproape cu totul o preocupare de explicare a termenilor, valoarea acestui tip de lucrare nefiind, pentru lingvist, decât una documentară: aici sunt înregistrate numeroase fapte terminologice necunoscute.

Pe de altă parte, terminologia populară poate fi studiată din perspectiva lingvisticii. Ea va forma în acest caz nucleul cercetării; obiectele de civilizație materială sau procesele întâlnite în diferitele îndeletniciri constituie fapte auxiliare: sunt aduse în discuție mai mult în măsura în care pot lămuri semnificații sau evoluții ale termenilor avuți în vedere. Pe un lingvist îl interesează terminologia diferitelor îndeletniciri dintr-un punct de vedere propriu: stabilirea evoluției sensurilor și a formelor, locul terminologiei unei profesii în ansamblul lexicului unei limbi, stabilirea vechimii cuvintelor, a provenienței lor, sau repartitia teritorială în diferite graiuri etc.(1).

În lucrarea de față vom face câteva observații asupra terminologiei păstoritului din zona învecinată Năsăudului (văile Zagra și Sălăuța) din acest al doilea punct de vedere: cel al lingvistului. Ne va interesa, deci, mai puțin descrierea amănunțită a proceselor sau uneltelor folosite în desfășurarea acestei îndeletniciri. Metoda „cuvinte și lucruri”, vom utiliza-o, dar nu cu precădere, tocmai pentru a nu depăși prea mult limitele pe care ni le propunem: în primul rând stabilirea locului unei asemenea terminologii în ansamblul lexicului din zonă, și, mai ales (în măsura posibilului și pornind de la cercetările anterioare, ca și de la o anchetă personală), stabilirea stratificării acestei terminologii, pe baza vechimii, provenienței și evoluției termenilor aduși în discuție.

2. Păstoritul a fost și, pe alocuri, continuă să fie și astăzi una din principalele ocupații ale poporului român, alături de agricultură. Ocupație tradițională, importanța păstoritului a fost subliniată în nenumărate rânduri, atât pentru istoria poporului român, cât și pentru istoria limbii române. Vechimea foarte mare a practicării acestei ocupații, facilitată de condițiile geografice foarte prielnice ale țării noastre, este susținută de numeroase probe, atât arheologice (e suficient să amintim numai că încă din epoca comunei primitive există atestări privind această ocupație, iar în secolul al VIII-lea economia era bazată în special pe creșterea turmelor de oi (2), lingvistice (numeroase cuvinte de origine nesigură, considerate de mulți specialiști ca fiind autohtone (3), cât și etnografice (4). În ceea ce privește importanța păstoritului în procesul de formare a dialectelor limbii române, ca și pentru menținerea unității lingvistice a dacoromânei, este cunoscută insistența cu care s-au explicat aceste probleme prin rolul avut de păstorii transhumanți. Nu au lipsit nici opiniile, exprimate de istorici sau de lingviști, după care românii au fost în primul rând un neam de păstori, negându-se aceeași pondere (sau, în orice caz una ridicată) pentru alte ocupații, pentru agricultură în primul rând(5).

Data fiind această deosebită importanță a păstoritului în însuși procesul de formare a poporului român, e firesc ca și terminologia pastorală românească să cunoască o aceeași importanță în cadrul istoriei limbii române. Ocupațiile vorbitorilor au, după cum se știe, un reflex direct în limbile pe care le vorbesc: „dacă într-o parte a dominat elementul păstoresc, în altă parte elementul agricol, dacă iarăși unele popoare au fost duse spre viața de mare, aceste condițiuni sociale au lăsat totdeauna urme în aspectul lingvistic al țărilor corespunzătoare” (6).

Din toate aceste motive, păstoritul românesc s-a bucurat de o atenție deosebită din partea cercetătorilor, fiind scrise numeroase cărți, studii, articole, în care este descris, explicat, interpretat aspectul păstoresc român din multiple unghiuri de abordare: istoric, etnografic, lingvistic, folcloric etc. (7).

Lingvistic, terminologia pastorală românească, deosebit de variată și de bogată, bineînțeles în marile zone păstorești, condensate în general în munți, a fost obiectul atenției cercetătorilor încă din secolul trecut. Se poate afirma că, deși nu dispunem până în prezent de o monografie **lingvistică** dedicată terminologiei păstorești române, în ansamblul geografic al ei, și nici de monografii, pe această temă, ale tuturor zonelor de păstorit intens, totuși, față de terminologia altor îndeletniciri (chiar de cea a agriculturii) s-a scris destul de mult, existând premisele întocmirii unei lucrări vaste de sinteză. În general aproape din toate zonele de păstorit intens avem culegeri de material terminologic păstoresc, o parte interpretat și din punct de vedere lingvistic (8).

3. Zona pe care o avem în vedere în lucrarea de față, satele de pe Valea Zăgrii și Valea Sălăuții, situate în apropierea masivului Rodnei, constituie una din zonele de păstorit intens din țara noastră, zonă montană cu o bogată tradiție pastorală, alături de Bran, Țara Bârsei, Vrancea, Ceahlău, Mărginimea Sibiului etc. (9). Locuitorii din aceste sate (în cea mai mare parte cu atestări vechi: Coșbuc – 1523; Poienile Zăgrii – 1547, Mocod – 1440 – v. C. Suci, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, v. I, II, 1968) s-au ocupat din vechime cu păstoritul, lucru dovedit istoric de drepturile la munți pe care le avea populația someșeană, munți pe care îi exploatau în mod colectiv (10), ca și în alte zone (de exemplu Vrancea). Din această zonă, ca și din zona maramureșeană a masivului Rodnei, o parte din populația care se ocupa cu păstoritul s-a extins, cu oile, până în Polonia și Cehoslovacia, în mari părți din regiunile nordice ale Carpaților.

Condițiile istorice, în principal drepturile la proprietatea deplină asupra munților, pe care populația din masivul Rodnei le obținuse, au făcut ca păstoritul în această zonă să nu fie transhumant (11).

Ca tip de păstorit (12) în prezent, satele pe care le avem în vedere cunosc, în general, după aria teritorială pe care se practică, sistemul păstoritului pendulator (sau local-zonal), care constă în vărarea animalelor la munte în gospodăria pastorală bine încheagată, și iernarea animalelor în cadrul gospodăriei din sat.

4. Observațiile pe care le prezentăm în continuare asupra terminologiei pastorale (creșterea oilor) din această zonă se bazează în primul rând pe un material faptic destul de bogat adunat în cursul unei anchete făcute cu chestionarul NALR (13). De aici vine și principala lipsă pe care o prezintă materialul adunat, și anume faptul că este incomplet: în acest chestionar nu sunt atinse toate aspectele acestei îndeletniciri rurale. Într-o mică măsură am mai adăugat și alți termeni pe care i-am urmărit, iar, pentru completare, am folosit și o parte din materialul publicat anterior asupra păstoritului în masivul Rodnei (14)

Din acest motiv, faptul că nu am urmărit toată terminologia pastorală, nu vom prezenta și discuta materialul pe noțiuni, ci pe cuvinte și nu urmând fazele păstoritului în ordinea în care se succed ele, ci pe origini.

a) Termeni păstorești de origine latină

- *aplec* (mielul) „pun mielul mic să sugă” < lat. *applicare* (DA, s. v.).
- *berbec* < lat. pop. *berbecem* (lat. clas. *vervex*) (DA, s. v.). Forma etimologică este *berbece*, cum de altfel, în majoritatea localităților, a fost înregistrat. Într-un singur sat (T) (15) s-a obținut forma *berbec*, singular refăcut de la pluralul *berbeci*.
- *boț*. A fost înregistrat în T cu sensurile de „bulz (de mămăligă)” și „resturi de la cânepă”. Etimologia nu îi este pe deplin lămurită. DA, s. v. îl derivă dintr-un tip lat. pop. **bottium* (*botia*), pe baza corespondențelor din celelalte limbi romanice (cf. și REW, pag. 1240).
- *capră* < lat. *capra* (DA, s. v.).
- *carâmb* „băț cu care se măsoară laptele în vas, la măsuratul oilor”. CADE propune ca etimologie lat. *calamus*. Etimologia, din considerente fonetice, este dificil de susținut, dacă nu acceptăm că nazala bilabială *m* s-a „despicat” (16) întâi în *mb* și abia apoi *á* s-a aflat în poziție nazală, condiție necesară pentru a putea să se închidă la *î*. Trebuie să presupunem așadar un **cărâmb*.
- *caș* < lat. *caseus* (DA, s. v.).
- *căldare* „vas în care se fierbe zerul” < lat. *caldaris* (DA, s. v.).
- *cheag*. În P se face numai *d^hin rîza mîelului tînar*, DA, s. v., îl derivă dintr-un neatestat **clagum*, provenit din *quaglum*, formă populară a lui *coag(u)lum*.
- *câine* (ciobănesc) < lat. *canem* (DA, s. v.).
- (a se) *coace* (cașul) „a dospî”. Atestat cu acest sens numai în R. < lat. *cocere* (DLRM, s. v.).
- *creastă* „semn făcut pe carâmb, arătând o anumită cantitate de lapte, la măsuratul oilor” < lat. *crista* (DA, s. v.).
- *furcă* „semn în ureche la oi: o creștătură în unghi mic, făcută chiar în vârful urechii” < lat. *furca* (DA, s. v.). Este atestat numai în P, lucrul explicabil prin faptul că de obicei fiecare posesor de oi are semnele sale specifice.
- *găleată* „vas din doage de lemn, în care se mulg oile” < lat. *galleta* (DA, s. v.).

- *iadă* < lat. *beda*. Ciorănescu, în DERum, îl derivă din *ied*.
- *ied* < lat. *haedus* (DA, s. v.).
- *închega* < lat. pop. *in-coagulare* (DA, s. v.). Poate fi și un derivat pe teren românesc, din *cheag*, cu prefixul *în-*.

- *lingură* „cauc de băut apă sau lapte”, și „obiect cu care se scoate urda din căldare” < lat. *lingula* (DA, s. v.).

- *mia* < lat. *agnella* (DA, s. v.).

- *miel* < lat. *agnellus* (DA, s. v.).

- *miș*, *mișe*. DA, s. v., acceptă etimologia din CDDE, 1142; lat. **agnicius* „de miel”. Originea lui însă, mai ales că etimonul *l* este unul reconstituit, este nu întrutotul sigură. Nici celelalte etimologii propuse: pol. *jagnięcy* (Cihac, vol II), lat. *mica* „fragment” (Tiktin) și rom. *mătă* (S. Pușcariu, în Jahresbericht..., XI, pag. 54; REW, pag. 5557) nu pot fi acceptate cu mai multă siguranță decât cea din DA.

- *munte* < lat. *montem* (DA, s. v.). Este de subliniat sensul de „stână” pe care un informator, cu specificarea [v], ni l-a dat în C. Restrângerea de sens de la „locul unde se pășunează oile” la „așezarea unde stau păcurarii și oile” este explicabilă prin expresii de genul *merg la munte*, în care vorbitorii au în primul rând în minte, așezarea la care stau ciobanii, deci stâna, și nu întreg locul de pășunat.

- *oaie* < lat. *ovis* (DA, s. v.).

- *par* (la o stână) < lat. *palus* (DA, s. v.).

- *păcuină* „oaie cu lapte” < lat. *pecuina* (fem. lui *pecunus*) (DLR, s. v.). Este atestat numai în C. și T., în celelalte sate fiind cunoscuți termenii *mânzări* (SL, R, M) și *oi cu lapte* (Z, S, P).

- *păcurar* „cioban” < lat. *pecorarius* (DLR, s. v.).

- *păr* „lâna cea mai bună care se algele la pieptănat”. Atestat numai în T. În celelalte localități termenul nu este cunoscut; se folosește numai lâna cu totul, fără a se alege din ea părul. Nici *canura* nu este cunoscută, nici chiar în T. Etimologia dată de DLR, s. v. este lat. *pilus*, prin extensiune de sens, facilitată, probabil, de comparații de genul: „are părul ca lâna”, sau, antinomic, „e păr nu e lâna” (adică e mai aspru, nu e moale ca lâna).

- *pecingine* „hără (la oi)” < lat. *petiginem* (DA, s. v.).

- (a se) *prinde* (cașul) „a se închea” < lat. *prehendere*.

- *pulpă* „uger” < lat. *pulpa*.

- (oaie) *săcreată* [*oaia se săcreată* (SL)] „oaie care se desprinde mereu din turmă” < *săcret* „blestemat, afurisit, ticălos” < lat. *secretus* (CADE, s. v.). Cuvântul este cunoscut și în Crișana cu sensul de „diavol”, folosit mai ales în imprecății.

- *staor* „staul” < lat. *stab(u)lum* (DA, s. v.). Cuvântul este răspândit în cea mai mare parte a Banatului, Crișanei, în vestul și nordul Transilvaniei, cu aceeași formă fonetică sau cu transformări: *stau* (în Banat), *stav* (nord-estul Banatului) (cf. ALR II, s. n., vol. II, h. 392).

- *străghiată*. Atât sensul cât și etimologia acestui cuvânt specific păstoresc, întâlnit pe o parte din teritoriul dacoromân (cu excepția Moldovei, Crișanei și a Munteniei; vezi ALR II, S. n., vol. II, h. 415), precum și în istroromână (v. CL, IX, 1964, p. 205) și aromână, au dat naștere la numeroase discuții. Sensurile nu sunt, în primul rând, unitare. Cel mai cunoscut, dat de aproape toate dicționarele noastre, este cel de „lapte covăsit, prins încheag”. Este și cel urmărit de E. Petrovici în ancheta sa. În afară de acesta, E. Petrovici a mai notat sensurile de „zer ce se ridică, după ce cașul a fost frământat în budacă” (pctul 365), „zerul limpede, albastru, ce se ridică deasupra laptelui încheag” (pctul 551), „caș nestrecurat” (pctul 010), iar E. Petrovici și P. Neiescu (17) cel de „lapte încheag separat de masa de lapte din care se face cașul; încălzit puțin, îl mănâncă ciobanii”, la istroromâni. Alt sens: „brânză de vacă” (Ciorănescu, DERum, 8231).

Etimologiile propuse până acum derivă cuvântul din latină. I. A. Candrea (18) îl consideră „probabil moștenit de la păstorii romani, la care (*lac*) *strangulatum* „lapte prins” trebuie să fi avut și sensul de „caș abia încheag și nestors de zer” (sensul cunoscut lui I. A. Candrea). Cuvântul atestat la Moți (19) *streghiat* (considerat forma etimologică, de către I. A. Candrea), a devenit *străghiată* printr-o etimologie populară, sub influența lui *ghiață*, iar din contaminarea lui *străghiat* cu *străghiață* a rezultat *străghiată*.

G. Giuglea, în DR, III, 1922-1923, pag. 616, consideră că provine din lat. *strugulata* „acoperit cu o pătură, cu o pieleță” (< *stragula* „învelitoare”), socotind că încheagarea este o urmare a acoperirii laptelui cu o pieleță.

G. Pascu (cf. I. I. Russu, în DR, XI, 1948, pag. 166), presupune etimonul: lat. **extracoagulatum*. Ciorănescu, DERum, s. v. consideră mai probabilă derivarea din *streghie*.

În ancheta noastră am atestat cuvântul în toate satele, sub formele *străzătă* (R, C, M, Z, S, SL), *străgătă* (I), *străzătă* (P); cu următoarele explicații:

- „e o pieleță albă care se formează din zerul care iese deasupra laptelui încheag, se pune în cheag” (Z);

- “tărie de cheag” (P);

- „după ce laptele-i încheag, se rupe și iese *străzătă*, un fel de pânză albă provenită din cheag. Se pune înapoi în cheag” (S);

- „o pieleță albă ieșită pe laptele încheag. *Să tūzi și* se pune pe cheag” (M);

- „după ce-ai rupt laptele, îl lași circa 30 de minute să se așeze spre fund, apoi se ia zerul subțirel, „ca o pânzucă albă, așeia-i *străzătă*, se ia și se pune în cheag” (SL). Se observă că toate aceste explicații insistă asupra faptului că *străghiată* este o *pieleță*, o pânză albă, care acoperă laptele rupt (și în SL, unde înseamnă „zer subțirel”, acesta e ca o „pânzucă albă”). Acest lucru ne face să credem că etimologia adevărată e cea propusă de Giuglea: de la ideea de „a acoperi cașul, a înveli cașul într-o pieleță” (provenită din cheag, o „tărie a cheagului”, care se toarnă înapoi în vasul în care se ține cheagul) trebuie să pornim, sensurile celelalte fiind derivate ulterior. Fonetic, etimologia aceasta nu ridică nici un fel de dificultăți.

- (a) *strecura* (laptele) < lat. *strecorare*, influențat în fonetism de prefixul *stră-* (CADE, s. v.).

• (a) *tușina* < lat. *tonsionare (DLRM, s. v.). H. 430 din ALR II, s. n., v. II, prezintă o răspândire sporadică a termenului pe teritoriul dacoromân. În ancheta noastră cuvântul nu a fost atestat în M și SL, unde se folosește *a tunde*.

• (a se) *usca* „a dospî (cașul)” < lat. *usticare (CADE, s. v.). O singură atestare, în S, cu acest sens. De remarcat că în cele 8 sate anchetate numai trei cunosc același termen: *a dospî* (SL, M, Z), în celelalte noțiunea fiind definită prin termeni diferiți, sau, uneori, prin sinonime, lucru explicabil și prin faptul că în celelalte sate nu se obișnuiește să fie pus cașul la dospit.

• *usuc* < lat. *sucus*, influențat fonetic de *usuc* (< lat. *exsuco*) (CADE, s. v.). Etimologia aceasta nu este însă singura dată. *usca*, iar Diculescu (apud Ciorănescu, DERum, s. v.) din grecescul *oisypos* „grăsime de oaie”, ipoteză tentantă prin asemănările de sens dintre cele două forme, dar sunt greu de explicat transformările fonetice, din partea finală mai ales. Forma atestată și de noi, *ursuc*, în toate satele, răspândite în întreg nord-vestul țării (în rest se întâlnește *usuc* – cf. ALR II, s. n. vol. II, h. 431) prezintă un *r* epentetic (20) sau s-a născut prin apropiere (etimologie populară) de *urs*, veriga semantică fiind noțiunea de „grăsime”.

• (a) *zibiera* „a behăi” < lat. *exverare (< *verres* „prost”) (CADE, s. v.); cf. și explicațiile lui Pușcariu, EWE, s. v.: < lat. *verrare; Philippide, *Principii de istoria limbii*, pag. 39.

b) Termeni păstorești formați pe teren românesc

• (oaie) *aplecătoare* „oaie la care apleci un miel pe care nu l-a fătat ea” < *apleca* + *-toare* (DA, s. v.), necunoscut în Z, P, M, unde nu se cunoaște nici un alt termen special.

• *berbecuț* „miel (oaia fată un *berbecuț*, indiferent de partea bărbătească sau femeiască a mielului)” (în P, T) < *berbec* + sufixul diminutival *-uț*. (DA, s. v.).

• *brăcinarită* „semn în ureche la oi: o tăietură rotunjită, în partea de jos a urechii” < *brăcinar* + *-ită* (DA, s. v.). DA și CADE nu atestă acest sens. Extensiunea sensului este posibilă având în vedere forma tăieturii.

• (oaie) *bucălaie* „cu capul negru” < *bucă* „obraz” + *laie* „neagră, sură”. Ciorănescu, DERum, s. v., crede că trebuie pornit de la *bucălău* < *bucă* + *-lău*, al cărui feminin normal, *bucălaie*, a fost interpretat, prin etimologie populară, ca legat de *laie*.

• *budulău* < *budăi* + *-lău*.

• *căcături* „tușinături”. Atestat numai în R.

• (a) *căpia* (oaia) < *capie* (DA, s. v.).

• *cheagorniță* „vas în care se ține cheagul” < *cheag* (DA, s. v.). Cunoscut în șase din cele opt sate.

• *coada-cilioi*. Substantiv compus, denumind un semn la oi, care are formă de W. *Cilioaie* este, probabil, același cuvânt cu *cilioaie* „pasăre pestriță, cât o țarcă” (DA, s. v. *ceablău*). Semnul care poartă acest nume este destul de asemănător cu coada unei țarci.

• *codăți* „viermi care se fac în brânză” < *codat* „larva muștei *Eristalis tenax*” (DA, s. v.). În anchetă a fost notat ca plurale tantum.

• *corobeși* „viermi” < probabil derivat din *coroabă* + *-eș* (DA, s. v.), având la început sens de „viermi care trăiesc sub scoarța sau în scorburile copacilor”.

• *crestătură* „semn în ureche la oi” < *cresta*.

- *fapt* „o boală la oi: bube pe tot trupul”. Acest sens derivă probabil din cel de „boală pe care o capătă un om după o vrajă făcută cu omida fluturului numit *strigă*” (cf. DA, s. v.). Cuvântul, cunoscut în T, nu este înregistrat în dicționare cu acest sens derivat. Probabil numele acesta al bolii este legat de vreo credință pe care n-o cunoaștem.

- *furcuță* < *furcă* „semn la oi” + *-uță* (DA, s. v.).
- *gârdei* „botei” < *cârd* + *botei* (DA, s. v.).
- *iernatic* < *iarnă* + *-atic* (probabil unul dintre sufixele vechi românești) (DA, s. v.).

v.).

- (a se) *însâmbră* < *în* + *sâmbră*. CADE îl derivă din ung. *szimbra* (?), cuvânt care nu apare în dicționarele maghiare.

- *jintalău* < *jintui* + *-alău* (DA, s. v.).
- *jintuit* < *jintui* < (DA, s. v.).
- (oaie) *mărginare* < *margine* + *-ar(e)* (DLR, s. v.).
- *mioară* < *mior*

- *mior* < *miel* + sufixul *ior*. Formele înregistrate: *míiuóğ*, *míiuór* susțin această etimologie, dată și de Ciorănescu, DERum, 5320. Pușcariu, EWR, 1093; CADE, s. v. presupun un lat. **agneliolus*. DLR îl consideră un derivat regresiv de la *mioară* (< *mia* + *-(i)oară*). Derivarea pe teren românesc o considerăm mai probabilă.

- *mulsoare* < *muls* + *-oare* (DA, s. v.).

- *mutare* < *muta* (DLR, s. v.). Sensul de „stână”, atestat și în DLR, este direct legat de *mutătură* „șură de vară la munte” (T. Papahagi, *Cercetări în Munții Apuseni*, în GS, II, fasc. 1. cf. și Ov. Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstăitului*, pag. 65-67).

- (oaie) *nărăvașă* < *nărav* (DLR, s. v.).
- *oieș* < *oáie* + *-eș* (DLR, s. v.).
- (oaie) *pistruie* < *pistruí*.
- *pișcătură* „semn la oi” < *pișca* (DLRM, s. v.).

- *porneală* < *porni* (CADE, s. v.). Sensul 2 este cunoscut (cu toate că în CADE cu o nuanță deosebită: păscutul noaptea, nu de la ujină până seara, ca în Z, SL). Sensul 1, „o bucată de pășune mai bună, păstrată pentru păscutul oilor către seară” este un transfer semantic, de la abstract spre concret, întrutotul explicabil.

- *săbietură* „semn la oi” < *sabie*
- *săbiuș* „semn la oi” < *sabie*
- *sărciner* < *sarcină* (CADE, s. v.).
- *scuteală* „adăpost pentru oi” < *scuti* (CADE, s. v.).
- *sâmbrăș* < *sâmbră* + *-aș*.
- *stărpar* „păcurarul oilor sterpe” < *sterp*, *sterpe* (CADE, s. v.).

- *stărpăciuni* „oi sterpe” < *sterp, sterpe*.
- *stărpăt* „totalitatea oilor sterpe” < *sterp, sterpe* (CADE, s. v.).
- *strecură, strecurătoare* „obiect prin care se strecură laptele”.
- *strungar* „locul în care stau oile înainte de a fi date la strungă” *strungă* + *-ar*.

CADE trimite la bg. (sb.) *strugar(i)*.

- *strungaș* „cel ce dă oile la strungă” < *strungă* + *-aș*.
- *tăietură* „semn la oi” < *tăia*.
- *tomnatic* < *toamnă* + *-atic*.
- *tușinătură* „lâna obținută prin tușinare” < (*a*) *tușina* (CADE, s. v.).
- *țăpuc* „ied tânăr, sub un an” < *țap* + *-uc*.
- (oaie) *urmatică* „oaie care rămâne în urma turmei” < *urmă* + *-atic(ă)*.
- (brânză) *usturoaie* „brânză iute”. Trebuie să fie femininul adjectivului *usturoi*

(cf. *ai usturoi* „ai iute, care pișcă”).

- *văratie* < *vară* + *-atic*.
- *vărsat* „boală la oi: bube pe tot trupul; fapt” < *vârșă* (CADE, s. v.).
- (oaie) *zbroatocă* „oaie bolnavă (cu ugerul umflat) de răsfulg” *sbroatec*, atestat și de Ciorănescu, DERum, 7516, în Transilvania de nord, cu sensul de „boală la oi”. Cf. mai jos, *zbroatec*.

c) Termeni păstorești de origine slavă

- (oaie) *breașă* „oaie neagră, cu botul alb” < bg. *brež* (DA, s. v.).
- *bubai* „berbec de la trei ani în sus” < rus. *bubai*. Sens derivat prin extensiune de la cel de „taur” (sensul obișnuit – și în rusă).

În P și S cuvântul nu este cunoscut. În celelalte sate însă, *bubai* denumește un berbec adus la 3 ani: *buháⁱ o dată* (sau *întâⁱ*), la 4 ani: *buháⁱ adouă^{ră}* (sauⁱ de *două^{ră} ori*), la 5 ani: *buháⁱ a trê^a 4^oură* etc. În R *buháⁱ*, fără alte determinări, denumește un berbec trecut de 2 ani, până la 3[^]. La 4[^], 5[^], 6[^] ani se spune: *buháⁱ de tri mîeⁱ* = berbec de 5 ani, *buháⁱ de patru mîeⁱ* = berbec de 6 ani etc.

- (oaie) *ciulă* < sb. *čula* (CADE[^], s. v.). DĂ[^] acceptă etimologia dată de C. Dicușescu (în DR, IV, pag. 428, 442), și anume gr. *kyllós* „încovoiat, strâmb, ciuntit”. Ciorănescu, DERum, s. v. *ciuli*, îl derivă din verb (care, la rândul lui, nu ar avea nici o legătură cu vreun etimon slav, fiind o formă redusă a lui *ciuciuli* „a se pitula”).

- *cârvel* „gânganie care trăiește pe oi”. Atestată în 2 sate: S și M. În S este definită ca fiind mai mică și mai lată decât căpușa, dar în M, mai mare.

DA îl derivă din sb. *kerčel*, Ciorănescu, DERum, 2014, consideră că *-el* din slavă nu poate fi explicat decât printr-un împrumut al cuvântului din limba română. Etimologia dată

de el este rom. *cervel*, contaminat cu sl. *keručiti*. Crețu (apud Ciorănescu) îl derivă din lat. *cancellus*; dificil de explicat apariția lui *r* în locul lui *n*.

- *cociorbă* „semn în ureche la oi”. Cuvântul credem că trebuie pus în legătură cu *cociorvă* (*cociorbă* – la CADE) „vătrai pentru cuptor” (< rus. *Kočerga*), deși, folosit pentru a defini un semn la oi, nu este dat în DA, CADE, Scriban. Vătraiul numit *cociorbă* are o formă a unui semicerc, asemănătoare cu cea a semnului.

- *cojleabă* „colibă”. Varianta neatestată în dicționarele noastre a lui *coșleabă* dat în DA cu sensul „poiata de vite”. Etimonul, nesigur, pare a fi un cuvânt slav din familia bg. *kašta*, sb. *kuća* etc.

- *colibă* < vsl. (CADE, s. v.), bg. sau sb. *koliba* (DA, s. v.). Etimologia nu este însă absolut sigură. Ciorănescu, DERum, 3259, pornește de la lat. *collegia* < *collegium* „grupare de colibe păstorești”, în care *g* > *b*, ca în *barză* < lat. **gardea*, *cociorbă* < *kočerga* etc.

- *comarnic* < bg. *komarnik* „cabană” (DA, s. v.). Cuvântul e, în slavă, un derivat din *Kamara* (< lat. **camera*); e posibil ca vechii păstori români să fi transmis cuvântul slavilor de sud și apoi să-l ia de la ei, mai târziu.

- *coșar* „țarc pentru miei”, „loc îngrădit înaintea strungilor” < sl. (bg. sb. *košara*) (DA, s. v.).

- *cujbă* < sb. *guzba* sau magh. *guzsba* (DA, s. v.).

- (a se) *dospi* (cașul) < vsl. **dospěti* (CADE, s. v.). Atestat în trei sate (SL, M, Z).

- *gânj* „legătoare pentru parii de la stână, făcută din nuiele împletite” < vsl. **gqǝ* „nuia” (DA, s. v.).

- *hârșob*. Este folosit numai în R, T, C, și este format dintr-un cerc de lemn pe care s-a împletit sfoară mai groasă. În S, P, M nu se folosește, ci 2 păcurari țin strecurătoarea deasupra budăcii. În SL nu se cunoaște hârșobul, ci pe ciubăr se pune o *crângă de lemn* și peste care se pune strecurătoarea. În SL însă, cuvântul *hârșob* are sens de „o grămadă de vreascuri, cât duce un om în spate” (sens atestat în dicționarele consultate), și de „potcoave legate pe talpa încălțăminte, iarna, să nu aluneci”. Etimologia, la toate accepțiunile, este cea dată în DA: bg. *vrșop* „legătură”.

- *jintită* „zer cu bucăți de urdă, bun de mâncat” < vsl. **žeticq* (DA, s. v.).

- *leasă* < vsl. *lěsŭ* (DA, s. v.).

- (a se) *mârli* (oile) < bg. *mrljati* (DLR, s. v.).

- *nojiță* „semn la oi” < bg. *nojița* (DLR, s. v.).

- *ogrinji* „rămășițe de la nutreț” < scr. *ogrižine* „resturi de mâncare” (DLR, s. v.).

- *plasă* < vsl. *plasa* (DLRM, s. v.).

- *poiata* < bg. sb. *pojata* (DLRM, s. v.).

- *potricală* „semn în ureche la oi”, „unealtă cu care se găurește” < comară rus.

protykalo < sl. *protykati* „a găuri” (CADE, s. v.).

- (oaie) *pustie* < vsl. *pustyni* (CADE, s. v. *pustiū*).

• *târlă* < sl. (cf. bg., sb. *tărlo*, *trlo*, cr. *tërlo* (CADE, s. v.). Este termenul folosit, în patru dintre cele opt sate anchetate, pentru „stână”. De fapt *stână* are în toate satele sensul de „turmă de oi, de la 400-500 în sus”; cu sens de „așezare pentru oi” este cunoscut numai în M, dar și aici doar o așezare mică, în hotarul satului.

- *turiști* < bg. *torište* (CADE, s. v.).
- *vârtej* < sl. *vrteži* (CADE, s. v.).

d) Termeni păstorești de origine maghiară

• *bărbântă* „vas de lemn în care se ține brânza” < ung. *berbence*, *bőrbőnce* „butoiăș” (DA, s. v.). Etimologia este acceptată, în general, de toate dicționarele noastre. După câte știm, N. Drăgan, doar, o contestă. Pornind de la forma *berbeniță*, pe care a o consideră cea veche, de origine slavă, consideră că și pentru *berbință*, *bărbântă* „nu este numaidedcât necesară” influența maghiară (DR, VI, pag. 262). În DR VII, pag. 216, N. Drăgan îl apropie de sl. *ber* „bir” + *banica* „baniță”.

• *budacă* „vas de lemn în care se încheagă laptele” < variantă a lui *budăi* < ung. *bődöny* „puțină mică” (DA, s. v. *budăin*).

• *corlă* „adăpost pentru oi” < ung. *korlát* „îngrăditură, împrejmuire”. Cuvântul ar putea însă fi și el încadrat celor de origine obscură. Unii cercetători l-au considerat (cf. Ciorănescu, DERum, 2425, s. v. *corlată*) de origine gepidă (Scriban, s. v.), sau chiar anterior fazei indo-europene.

• *fedeleș*, „vas de lemn, în care se ține cheagul” < ung. *fedeles* „cu capac” (DA, s. v.). *fêle* (variantă: *felie*) „vas (de 1/2 sau 3/4 litri), care se pune pe băieri, la muls” < ung. *fêle*, o formă flexionară a lui *fel* „jumătate” (DA, s. v.).

• (oaie) *vicleană* „oaie care nu stă la muls” < ung. *hitlen* „viclean” (DLRM, s. v.). Și pentru această noțiune, în diferite sate s-au dat răspunsuri diferite. În general nu există un termen special pentru a numi o oaie care stă rău la muls, folosindu-se de cele mai multe ori perifrazele: *nu stă la muls* sau *rea de strungă*.

e) Termen de origine grecească

• (oaie) *sibastră* „oaie care umblă pe marginea turmei, sau se desprinde mereu din ea”. Termenul a fost atestat în S și Z. CADE și alte dicționare românești înregistrează termenul, dar nu cu acest sens. Sensul acesta din păstorit este însă apropiat de cel obișnuit, încât transferul semantic se poate produce oricând cu ușurință. Provine, după CADE, Ciorănescu, DERum, 7784, din grec. -biz. *hesyastes* „care trăiește liniștit”.

f) Termen de origine germană

• *șopru* „adăpost pentru oi” < germ. *Schoppen*. Etimologia cuvântului nu este pe deplin lămurită. Din *Schoppen* reflexul normal este *șop*. Pornind de la această formă, Ciorănescu, DERum, 8001, presupune că de la pluralul *șopruri* (în care primul *r* este anticiparea celui de-al doilea) s-a format un nou singular, *șopru*. Explicație care poate fi acceptată, fără dificultăți.

g) Termeni de origine nesigură sau necunoscută

• *baci*. Etimologia necunoscută (DA, s. v.). Hasdeu îl consideră un împrumut de la pecenegi sau cumeni, apropiindu-l de tema *bak-* „a privi, a păzi, a îngriji”. Tot de origine pecenegă sau cumană îl consideră și Densusianu (cf. GS, IV, pag. 147-149), dar nu prin

intermediul limbii turce, cum făcea Hasdeu, ci de la o formă **bakič*. În orice caz, cuvântul este străvechi, fapt argumentat și de existența lui în aromână și meglenoromână ca și în albaneză, bulgară, sârbă, limbi în care (poate cu excepția albanezei) poate fi un împrumut din română. Credem că nu este un alt cuvânt decât *baci* „termen de adresare pentru cineva (de obicei un frate) mai în vârstă”, care se consideră (cf., DA, s. v.) că este un împrumut din maghiară. Cuvântul, se poate presupune, a avut la început acest sens.

- *balmoș*. Singurul indiciu pentru a-l deriva din maghiară este accentul. Este cunoscut și în polonă, ruteană și bulgară. Acad. I. Iordan (v. „Buletinul Philippide”, II, pag. 184) îl consideră o creație expresivă. N. Drăganu (DR, V, pag. 330) consideră ca mai plauzibilă apropierea de fr. *talmouse*, fără a stabili o filiație etimologică între cei doi termeni.

- *băieri*. Sensul atestat în cele opt sate este cel cunoscut. Etimologiile propuse până acum nu sunt sigure. Se acceptă, în general, că provine din lat. *bajulus*, derivare, semantic, posibilă. Dar nu și fonetic: $j + u > \hat{g} > \check{z}$, deci ar fi trebuit să avem **bağur*, **bajur*. Acest lucru îl face pe Ciorănescu, DERum, 613, să presupună o pronunțare populară **baliulus*, pentru *bainulus*, din care cuvântul românesc derivă fără dificultăți.

- *bărcă*. (oaie) *bărcă* „oaie cu lâna scurtă și moale”. B. Bogrea (v. *Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, pag. 155) consideră că provine din lat. **brevicius* < *brevis*. Ciorănescu, DERum, 792, crede că provine din vechiul german *brecha*, prin intermediul unui cuvânt slav necunoscut, pentru că este întâlnit și în sârbă, cehă, polonă. Dar „această extindere pare a pleda pentru răspândirea cuvântului prin ciobanii români (DA, s. v. *berc*). Credem că *bearcă* cu sensul de mai sus este același cuvânt cu *berc* (*bearcă*), „cu coada scurtă”, extensiunea de sens fiind posibilă prin intermediul notei comune „scurt”.

- *botei*. Niciunul din dicționarele consultate nu încearcă nici o lămurire etimologică. Fără a da o explicație, credem că trebuie să apropiem cuvântul de expresia *a se strânge bot* „a se aduna la un loc”.

- *brânză*. Trece peste etimologia dată în DA, s. v. („probabil di numele orașului *Brienz*”), care nu ni se pare convingătoare. Ipotezele celelalte se înscriu, cea mai mare parte a lor, în tendința, exprimată mai clar la Th. Capidan (v. „Langue et littérature”, III, 1946, pag. 228) sau la G. Rohlfs, de a-l considera un „Reliktwort”, un supraviețuitor al idiomurilor balcanice preromane. Hasdeu îl consideră un cuvânt dacic, format din *bo-ransa*, ultimul element asimilându-l la *rânză*. G. Pascu se gândește la un tracic **berenza* < **ber* „oaie”, sau la o derivare din interjecția *bâr*. T. Cipariu îl derivă din lat. **brancia*. Ov. Densusianu (în GS, I, pag. 67) îl apropie de rădăcina iranică **renc-*, **renz-* „a turti”. G. Giuglea (DR, III, pag. 573-581) dă ca etimon direct al rom. *brânză*, **brendia* sau *brandia*, care provine dintr-un indoeuropean **gurendh* „a fermenta”. Toate aceste ipoteze recunosc așadar o foarte mare vechime a cuvântului. Ipoteza cea mai plauzibilă ni se pare însă cea dată de Ciorănescu, DERum, 1106, după care în explicarea cuvântului trebuie să pornim de la lat. *brandea*, fonetic, se ajunge în mod normal la *brânză*, iar semantic se explică prin prepararea cașului în saci de in sau de cânepă; extensiunea de sens se explică printr-un proces similar celui prin care, astăzi, *burduf* începe să aibă sens de „brânză” (desprins din sintagma *brânză de burduf*).

- *burduf*. Etimologia necunoscută. Cuvântul nici nu este folosit în satele anchetate. În T, doar, a fost înregistrată forma: *burdú* (sau *burdúr*), variante fonetice care pot indica necunoașterea precisă a cuvântului, faptul că este nou pătruns în grai.

- (oaie) *căcioră*. Femininul lui *căcior* (*căcior*) „alb în frunte” (DA, s. v.). Niciunul dintre dicționarele consultate nu încearcă o etimologie. Ciorănescu, DERum, 1256, consideră că este, probabil, legat de *căciulă*.

- *cârlan*. S-au încercat mai multe explicații, toate nesatisfăcătoare. G. Weigand propune un slav **krdlan* „miel sau cal care intră în *cârd*”. G. Giuglea presupune un **cârnar(e)* < lat. *carnalis* „din carne” (cf. DA, s. v.), etimologie dată și de Al. Philippide, în *Principii de istoria limbii*, 1894, pag. 150. S-au mai propus lat. *caballamus* și diminutivul *călan*, cu *r* epentetic (Ciorănescu, DERum, 2028), iar I. I. Russu (DR, XI, pag. 170 – 172) presupune o veche temă tragică **gar-l* < indoeur. **g^her(e)bg-*, *g^hrebb*. Cuvântul rămâne de origine obscură (cf. și Marius Sala, în „Revue de linguistique romane”, XXIV, 1960, pag. 373, nota 2).

- *gălbează*. Pare a fi un cuvânt foarte vechi. Se consideră, în general, că provine (cf. DA, s. v.) din alb. *këlbaze*. "

- *mătreață* „hîră (la oi)”. Sens neatestat în dicționare, primit prin analogie cu mătreața la om. CADE susține lat. **matricia* (< *mater*) ca etimon, atrăgător prin paralelismul cu *mătrice*, dar dificil de susținut semantic. Ciorănescu, DERum, 5160, îl derivă, ca Scriban, Cihac, Philippide sau Iordan, din *mătură* + *-eață*, care pare a fi cea mai plauzibilă etimologie dintre cele propuse.

- *miertuc*. În patru sate (M, T, C, Z) s-a răspuns cu acest cuvânt la întrebarea pentru „sâmbrăș”. Sensul nu este atestat în dicționare. Probabil derivă din *mertic* „porție, măsură”.

- *mânzări* „oi cu lapte”. Cunoscut doar în R, SL. DA trimite la alb. *mezore*. " derivarea propusă de Ciorănescu, DERum, 5319, din *mânz*, nu este convingătoare.

- (oaie) *oacără*. DA, s. v., trimite la alb. *vakq*, bg. *vakel*. Prima atestare a cuvântului este în *Palia de la Orăștie* (cf. Ov. Densusianu, în GS, VI, 1934, pag. 317-319). Este cunoscut și la aromâni: *oacără*. Tikin presupune o înrudire cu *oacheș*. Ov. Densusianu (GS, VI, pag. 317-319; cf. și *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, pag. 10-14) îl derivă din lat. **obaquilus* „de culoare întunecată, aproape negru”. Forma **oacer*, cum trebuia să rezulte, a fost schimbată în *oacăr*, ca *furcer* în *furcăr*, schimbare de terminație paralelă cu *cearcăn* < **cearcen*, *mesteacăn* < *mesteacen*.

- *prior*, *ampror*. În satele în care am atestat acest cuvânt, nu are sensul cunoscut de „pășcutul oilor înainte de răsăritul soarelui”, ci înseamnă venirea ciobanilor cu oile la stână, în jurul orei 10, ca să mănânce, sens la care s-a ajuns, probabil, prin întrebunțări de tipul „vin ciobanii din pror”, prin modificări ale prepoziției *din*, ceea ce se vede și din formele diferite sub care a fost înregistrat cuvântul: *ampror*, *g-ampropru*, *d-a-mproru*, *im priuor*. Etimologiile propuse (neogrecol *prooros* „timpuriu”, lat. *per rarem*, *per roura*, *provolare*, **priulus*, *prohora*) sunt, aproape toate justificate, atât fonetic cât și semantic. Tocmai din acest motiv, originea cuvântului rămâne obscură.

- *rânză* „burduf”. Extensiune de sens de la „stomac (de miel, oaie)”, în *rânză* ținându-se cașul, brânza. Cuvântul a fost foarte mult discutat. S-au propus, printre altele, sl. *resa* (Al. Philippide, *Principii de istoria limbii*, 1894, pag. 159) și albanezul *rendes*. Gjujgjea face legătura cu alb. *rrani* „cheag” + *-ză*. Cuvântul pare a fi de origine autohtonă.

- *scrum*. Sensul înregistrat în ancheta noastră în toate cele opt sate este mai rar, deși de loc curios, cu toate că în general se asociază cu culoarea neagră. Originea lui este dubioasă. S-a propus turcescul *kurum* „funingine” (S. Pușcariu, *Limba română*, I. *Privire generală*, 1941, pag. 258). Albanezul *škrumb* pare a indica o origine autohtonă, sau, în orice caz, foarte veche a cuvântului românesc. Ciorănescu, DERum, 7623, îl consideră o formație expresivă.

- *stână*. Cuvântul a fost extrem de mult discutat. Se consideră, în general, că trebuie să fie un cuvânt slav (*stana*), intrat în latina dunăreană din primele contacte ale slavilor cu populația romanică de aici, numai astfel putându-se explica trecerea lui *á* (în poziție nazală)

la *î*, ca în cuvintele autohtone sau latine moștenite. Această dificultate este eludată de Ciorănescu, DERum, 8182 prin afirmația că e falsă convingerea că *an* > *în* numai în cuvintele latine, citând ca exemple contrare *cântar* < turc. *kantar*, *frînc* < neogrecesul *frangos*. Hasdeu îl derivă din dacicul **stana*, Ov. Densusianu (GS, I, 238) din iran. *stana*, G. Giuglea (DR, II, pag. 360) din lat. **septana* etc. Cuvântul rămâne de origine dubioasă, probabil autohton.

- *strungă*. În general se admite că este foarte vechi și că din română s-a răspândit în celelalte idiomuri balcanice. Comparația cu alb. *strunge* *pledăză* în acest sens.

- (oaie) *știră*. Soluțiile etimologice propuse sunt nesigure. Rămâne mai precisă comparația cu alb. *štjerre* (CADE, s. v.). Ar putea fi susținută, nu fără dubii, și etimologia dată de Tikin, lat. *sterilis*, la care, pentru trecerea lui *s* inițial la *ș*, nu trebuie să presupunem influența lui *știr*, în graiurile dacoromâne fiind destul de obișnuită trecerea lui *s* din grupuri consonantice la *ș*: *pește* < *peste*, *ștele* < *stele* etc. În legătură cu (oaia) *știră* există credințe folclorice numeroase care tind, în general, să o considere sfântă, sau de temut.

- *șut*, *șută* „fără coarne”. Probabil același cuvânt cu *ciut* (CADE, s. v.). Ciorănescu, DERum, 8409, propune sl. *šutiti* „a glumi”, care a dat, cu sufixul expresiv *-li*, *șutili*, de unde *șut*.

- *șap*. Alb. *tšap* a fost unul dintre etimoanele propuse, alături de sl. *capu* sau iranianul *čapis*. Probabil este o creație expresivă, înrudit fiind cu *șeapă* și pornindu-se de la sensul primar de „animal cu coarne lungi și ascuțite”. Din română a putut pătrunde în albaneză, neogreacă, sârbă, croată, slovenă, cehă, poloneză, ucraineană, rusă și maghiară.

- *șarc*. Aceeași nelămurire în privința etimologiei, ca mai sus. CADE nu sugerează nici o etimologie. Densusianu (GS, I, pag. 245) se gândea la iranianul **čark* (< persanul *čart* „cerc”). Cei mai mulți fac legătura cu alb. *thark* (cf. Al. Philippide, OR, II, pag. 738).

- *urdă*. Toate dicționarele îl consideră „obscur” (cf. CADE, s. v.). Hasdeu l-a considerat dacic; Philippide, OR, II, pag. 739 îl derivă din tracicul **urida* (relat cu grec. *uros* „zer”); Giuglea (DR, III, pag. 582-587) îl extrage direct din gr. *orodis* „zeros”; etc. Ciorănescu, DERum, 9078, face o ipoteză interesantă: turc. *hurde* „rămășiță”, influențat de *urdoare*.

- *vătaf*. Origine dubioasă. Probabil tătarul *vataba* „ceată” (CADE, s. v.).

- *vățui*. Este considerat de Al. Graur (v. SCL, VII, pag. 276) autohton. G. Weigand (*Jahresbericht*, XVI, pag. 230) îl apropie de alb. *viet*. Pușcariu, în EWR, 1867, îl derivă din lat. **vitulenus* (< *vitulus*), etimologie acceptată de Al. Philippide, OR, II, pag. 658, precum și de Ov. Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, pag. 87 (cf. și Marius Sala, *Din terminologia păstorească românească*, în SCL, VIII, 1957, nr. 1, pag. 77-83).

- *vârghină*. Etimologie necunoscută.

- *zară*. Comparația cu alb. *bate* (CADE, s. v.) conduce spre o vechime mare a cuvântului. Ciorănescu, DERum, 9485, încearcă a-l explica prin *zer*, derivare care este foarte îndoielnică.

- *zbroátec* „boală la oi, rășfulg”. Nu este sigur de unde provine. Probabil e *broatec* „broască” cu un *s*-protetic (> la *z* din cauza sonorei următoare), comparația unei umflături cu o broască fiind un lucru obișnuit în credințele populare.

- *zer*. Etimologia este necunoscută. S-a propus lat. *serum*, s-a considerat că este un cuvânt autohton, (Pușcariu, *Limba română I. Privire generală*, pag. 176), că este de origine grecească etc.

h) Termeni neatestați în dicționare

În cursul anchetei au fost înregistrați, în legătură cu păstoritul, un număr de termeni care, în dicționarele consultate, nu sunt consemnați:

- (oaie) *biță*. În R, T, C, SL, M, oaie *biță* înseamnă oaie „cu lână albă (și, în general lungă)”. Este probabil o derivare semantică, de la *biț* „șuviță de lână” (cf. *biț* „lână” – DA, s. v., „floc de lână” – CADE, s. v.), din aceeași familie cu *bițos* „lăptos, cu lână lungă” (CADE, s. v.).

- (oaie) *brotăcănă* „oaie bolnavă de rășfulg”. Termenul a fost înregistrat într-un singur sat, T. Este un derivat de la *brotac*, cunoscut în zonă, sub forma *zbroatec* (în M, SL, C) cu sensul de „rășfulg, boală la oi, care se manifestă prin umflarea ugerului”. Cf. și (oaie) *zbrocotită* „idem”.

- *ciuc* „bulz (de mămăligă)”. A fost atestat în 7 sate (SL, R, C, M, Z, P, S) sub forma *șuc*: *șucurî*.

- *flústuri*. În R: *zărul cu flústurî*, adică zerul cu bucățele mici de urdă, jintiță. Cuvântul nu este, probabil, străin de *fluture*, *flutura* (cu varianta *fluștura*), apropiere care s-ar susține și semantic, prin comparare.

- *gâjdei*. Denumeste un grup de până la 25 (R, S), 50 (C), 40 (T, P, Z) de oi, fiind sinonim cu *gârdei* (R, T, SL). Fonetic numai în C am întâlnit forma *gâjdêi*, în două sate *d* s-a africativizat: *gâjgêi* (Z, P), iar în S am notat stadiul intermediar *gâjgđêi*. *Gâjdei* este, aproape sigur, o variantă fonetică a lui *gârdei*, în care trecerea lui *r* la *j* se explică prin acțiunea asimilatoare a lui *g* (*gd*) următor.

- *blud* denumește un fel de staul, o piedică în răspândirea prea departe a oilor. Pluralul oscilează: *bluz*, *bludurî*. T. Morariu (*Vieța pastorală în Munții Rodnei*, pag. 151, 154, 156, 158, 165) consemnează (*blud*) *bluduri* „lemne, de la acoperișul colibei pe care se așează *dranișele* (*șindrilele*), un lemn pus orizontal pe două furci, sau la acoperișul strungii”. Se consemnează la pag. 153 și diminutivul *bludeț*. Acesta este atestat și în DA, cu sensurile: „băț pe care se învârte țeava suveicii” și „cuiul care leagă proțapul pe piscul carului”, și este considerat o variantă a lui *huludeț*. Credem că etimologia lui *blud* este cea dată în DA, s. v. *huludeț*: sl. *chlud* „vargă”, cu precizarea că în acest caz, nu mai e nevoie de reconstrucția unui **chludьць*, diminutiv de la care să derive *bludeț*, și nici de considerarea lui *bludeț* ca o variantă formală a lui *huludeț* ci, invers, *huludeț* este o variantă (cu *u* epentetic, pentru evitarea grupului consonantic *hl*) a lui *bludeț*.

- *bluduc* = diminutiv de la *blud*.

- *ilești*. În Z, singurul sat în care am atestat acest cuvânt, *ileșc* înseamnă un fel de lapte acru cu care se unge bărbânța înainte de a turna laptele calduț pentru a se acri. Etimologia ne este necunoscută.

- (oaie) *mărginăriță* „oaie mărginașă”. Este o variantă, neatestată în lucrările consultate, formată de la *mărginare* cu suf. *-iță*.

- (*în*)*pănătură* „semn în ureche la oi: o tăietură dreaptă în partea de jos a urechii”. Cunoscut în R, C, T, SL, probabil e derivat de la *pană*.

- (oaie) *pârjacă* „oaie cu lâna puțină”. Cunoscut doar în S. Probabil o contaminare între *pârvă* și un cuvânt deocamdată necunoscut.

- *slin*. Sensul de „uger”, cu care se folosește în Z, nu este atestat în dicționare. Poate fi o extensiune de sens de la *slin* „murdărie, usuc”.

- (a se) *stămui*. În SL laptele *să stămuiește* „încheagă”. Etimologie necunoscută.

- *suitură* „semn la oi: urechea retezată”, cuvânt cunoscut, în diferite variante formale, în aproape toată Moldova și nord-estul Transilvaniei (cf. ALR II, s. n., v. II, h. 406). Etimologia este greu de precizat. Credem, totuși, că nu e străin de *șui* „într-o ureche”.

- (oaie) *șuștavă* „oaie cu lâna scurtă”. Sinonim cu *pârjacă*, *pârvă*, *țârcavă*. Cunoscut în șase din cele opt sate: *șuștavă*; *șuștave*. Etimologia necunoscută.

- *terț* „berbec între 1 și 2 ani”. Sinonim cu „*terțiu*”, care derivă din *terț*. Atestat și în T. Morariu, *Viața pastorală*, pag. 185, cu același sens. Cf. și Ciorănescu DERum, 8645, unde se reconstituie forma *terți < lat. *tertius* (v. și Pușcariu, EWR, 1740).

- *tertar* „berbec între 1-2 ani” < *tert* + *ar*.

- (miel) *tocolici* „miel pe care-l apleci la altă oaie”. Cunoscut în Z. Etimologie necunoscută.

- *țăpări* „semn în ureche la oi: o creștătură în partea de jos a urechii”. Cunoscut în R. Probabil un derivat cu sufixul *-ar* din *țeapă*.

- (oaie) *țigbiră* „oaie cu lâna creștă”. Atestat în P și M, sub forma *țâgînă*. Etimologie necunoscută.

- (oaie) *vároșă* „cu pete roșii pe bot”, în SL. Etimologie necunoscută.

5. Cea mai mare parte a termenilor discutați au o răspândire generală în cele 8 sate anchetate. Fac excepție anumiți termeni care denumesc operații sau unelte necunoscute în practicarea păstoritului din anumite sate, precum și unii termeni pe care-i vom prezenta în continuare.

a) Diferențe fonetice în zona anchetată

Este vorba despre anumite particularități fonetice care diferențiază regulat, stabilindu-se anumite arii în zonă, satele anchetate între ele:

1.) Păstrarea lui *d* neevoluat la *z*, împarte zona anchetată în două arii: sunetul *z* în zer se rostește *d* în C, T, R (sate învecinate), și *z* în SL, M, Z, P, S (idem); același sunet în zară prezintă cu rostirea *d* o arie care include și SL; *z* în zară a fost notat în M, Z, P, S.

2.) Palatalizarea lui *ț*, urmat de *e*, *i*, prezintă două stadii de palatalizare, care împart zona în două arii distincte: în M, SL, C, T, R se pronunță *tʰ*, iar în Z, P, S – *č* (laptʰe – lapče; ștʰră – șčiră; jintʰiță – jinčičă; cf. pt. lapte, ALR II s. n., vol II, h. 424; pt. jintiță: ALR II, s. n. vol. II, h. 418).

3.) Palatalizarea lui b, urmat de e, i, în zbiară, formează și ea două arii: SL, C, T, R – bġ, Z, P, S – ġ (în M – d’).

4.) În strecură, prin depalatalizarea primului r, e s-a transformat în ă, în R și T. Celelalte sate formează o arie cu e păstrat (pentru răspândirea fenomenului pe întreg teritoriul dacoromân, cf. ALR II, s. n. vol II, h. 412).

b) Diferențe lexicale

1.) Pentru „oaie albă”, în M, SL, C, T, R se folosește cuvântul *biță*, iar în S, P, Z – albă.

2.) *a tușina* se folosește în aria care include satele Z, P, S, C, T, R, în timp ce în M și SL se folosește *a tunde* (v. ALR II s. n. ,v. II, h. 430).

3.) *baier* este folosit numai în Z, P, S; în M, SL, C, T, R se folosește *frânghie*.

4.) Pentru *rășfulg* se folosește *zbroatec* numai în M, SL, C, T, R.

5.) *berbece* se folosește în P, S, în restul satelor *bubai* (cf. mai sus).

6.) Pentru *mânzări* în cea mai mare parte a satelor se spune *oi cu lapte*. O mică arie, formată din T și C, cunoaște cuvântul *păcuini*, iar SL – *mânzări*.

7.) (oaie) *șustavă* cuprinde o arie formată din 6 sate. Numai în S și R, la extremitățile zonei, termenul nu este cunoscut.

Ca fenomen morfologic care formează arii în zona anchetată amintim numai diferența de declinare a lui *mișe*: *miș* în S, P, SL, C, T, R și *miță* în Z, M. În afară de aceste fenomene care formează arii fonetice, lexicale și morfologice, amintim câteva fenomene prin care unele sate se diferențiază față de toate celelalte. Cele mai multe diferențe de acest gen le întâlnim în T, sat care contrastează prin multe fenomene, față de celelalte sate: *berbec*, *străgată*, *boț*, *usturoie*, *stecur* în T, iar în celelalte: *berbece*, *străzată*, *suc*, *ustunoe*, *stecur*. În plus, în T nu se folosesc termenii *sărciner* și *însâmbra*, cunoscuți în celelalte sate. Și alte sate cunosc o situație similară: în P se pronunță *străghiătă*, spre deosebire de celelalte sate unde se folosește forma *străghiată*; în SL întâlnim ca fenomene particulare fonetismul *capșie* (*capșie* în rest) și (oaie) *săcreată* (necunoscut în celelalte); în R: *balmuș* (în celelalte *balmoș*) și (oaie) *oacără* (în celelalte *oacheșă*).

În ce privește repartiția geografică a termenilor discutați constatăm așadar diferențe notabile între satele situate pe cele două văi. În mare măsură satele de pe Valea Sălăuții fac arie diferită față de cele de pe Valea Zăgrii; Mocodul, în această privință face uneori notă aparte față de cele două arii; există și fenomene particulare care opun câte unul din sate tuturor celorlalte. Pentru că nu toți termenii discutați sunt cartografați pe hărțile ALR, este dificil de tras concluzii asupra încadrării celor două arii mici din zona anchetată în ariile mari ale dialectului daco-român.

6. Materialul lexical discutat până aici, în majoritate termeni legați în primul rând de creșterea oilor, nu se pretează la o analiză statistică precisă, pe origini, nefiind complet. Fără a da, însă, cifre exacte, care să aibă o valoare orientativă mai obiectivă, se poate remarca faptul că majoritatea termenilor sunt foarte vechi: cei de origine nesigură sau necunoscută (în cadrul aceste categorii intrând numeroase cuvinte considerate autohtone), de origine latină, slavă veche și cele derivate pe teren românesc (de la cuvinte care intră toate, la rândul lor, în categoriile înșirate până acum) acoperă mai mult de trei sferturi din totalul celor aproape 180 de termeni luați în discuție. Cei mai numeroși sunt termenii din fondul latin (împreună cu derivatele pe teren românesc), apoi cele de origine slavă veche, și de origine nesigură. De

fapt, în afară de aceste categorii, o pondere demnă de luat în seamă o au numai cuvintele de origine maghiară, în legătură cu care se impune, însă, o observație: puține dintre ele (*corlă, bărbântă și budacă*) sunt legate în primul rând de ocupația păstoritului, majoritatea fiind cuvinte din limba comună, folosite cu același sens și ca termen profesional; prezența lor în această zonă (ele au o răspândire mult mai mare, unele fiind pătrunse și în limba română literară: *vicleană* de ex.), folosite și ca termeni păstorești, nu este de loc surprinzătoare.

Din acest punct de vedere, al originii termenilor păstorești discutați, este așadar destul de dificil de stabilit anumite straturi terminologice. Majoritatea termenilor aparțin celui mai vechi strat lexical al limbii române; și derivatele pe teren românesc sunt în mare parte formate cu afixe foarte vechi în limba română, afixe de origine latină sau slavă. Aceste constatări ne duc spre concluzia că lexicul terminologic păstoresc este în general de o mare stabilitate, nesuferind transformări esențiale de-a lungul timpului. Facem această afirmație acceptând că, dacă puțini dintre termenii discutați sunt folosiți exclusiv ca termeni profesionali, majoritatea aparținând și limbii comune, aceasta se datorește unei lărgiri a întrebuirii lor și nu a unei specializări. Așadar cuvintele din limba comună, care se folosesc în îndeletnicirea păstoritului, au fost „împrumutate” de aici (sfera lor de folosire s-a lărgit) și nu lexicul păstoresc a luat termenii din limba comună (deci nu o restrângere a sferei de întrebuire). Ar fi interesant, în acest sens, de urmărit, pentru zona avută în vedere, compararea termenilor păstorești cu cuvintele corespunzătoare din limba comună (sub aspect semantic, în primul rând; cf. la Ov. Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, o astfel de perspectivă în discutarea materialului lingvistic), dar o asemenea încercare ar depăși lucrarea de față.

Această relativă stabilitate a lexicului păstoresc un caracter aparte, care credem că trebuie subliniat, în cadrul general al lexicului profesional, comparativ cu terminologia altor îndeletniciri.

Terminologia profesională constituie una din ramificațiile sociale ale limbii naționale. Caracteristica esențială a acestor ramificații o constituie tocmai fondul de cuvinte speciale, folosite și cunoscute bine numai de către cercul celor ce practică o anumită îndeletnicire. Ca atare și frecvența lor în cadrul general al vocabularului este mai mică, cuvintele din lexicul profesional nefăcând parte, în general, din fondul principal de cuvinte, ci îmbogățind „restul vocabularului”, parte care cuprinde tocmai cuvintele cu o „circulație” redusă la un grup mic de vorbitori – specialiști. Ceea ce nu înseamnă, desigur, că unii termeni din această categorie nu primesc la un moment dat o circulație foarte largă, cu sensuri în general modificate într-o oarecare măsură, intrând în sfera fondului principal lexical. Mai ales termenii de bază din fiecare meserie, ceea ce am putea numi, printr-un transfer analogic, „fondul principal” al aceluși lexic profesional, se generalizează în fondul principal al vocabularului unei limbi. Dar, majoritatea termenilor profesionali au o circulație restrânsă și sensuri specializate. În plus, terminologia profesională se află într-o continuă înnoire, trăsătură definitorie pentru cuvintele aparținând „restului vocabularului”. Mai precis, înnoirea aceasta, care are loc în toate domeniile limbii, inclusiv în vocabular în totalitatea lui, deci și în „fondul principal” este mult mai rapidă, apariția unor elemente noi și dispariția altora vechi fiind procese permanente, neconținute. În lexicul profesional aceste procese sunt și mai accelerate decât în cazul celorlalte componente ale „restului vocabularului”. Aici este evidentă cel mai direct legătura nemijlocită dintre limbă și societate, dintre istoria limbii și istoria societății. Orice modificare în tehnica procesului de producție se reflectă imediat pe plan lingvistic prin apariția unor elemente terminologice noi, sau prin dispariția altora vechi.

Față de această situație, valabilă pentru lexicul profesional în ansamblul său, terminologia păstorească prezintă, așa cum spuneam, o situație întrucâtva deosebită, dată în

primul rând de stabilitatea mare pe care o prezintă, stabilitate asemănătoare cu cea a cuvintelor din fondul principal lexical. În al doilea rând credem că nici un alt lexic profesional (poate cel agricol) nu a îmbogățit fondul principal lexical al limbii cu atâtea cuvinte. Explicația stabilității mai mari a lexicului păstoresc se găsește tot într-o cauză de natură extralingvistică și anume în faptul că însuși procesul creșterii animalelor (a oilor în special) nu a suferit modificări esențiale de-a lungul timpului. În felul acesta nu s-a simțit nici lipsa unor elemente terminologice noi (ponderea lor este destul de mică, de altfel în cadrul oricărei ocupații tradiționale). Din punctul de vedere al dialectologului, însă, adică al aceluia care studiază limba în folosirea ei vie, s-ar putea face însă și o observație de altă natură, care ar necesita și o cercetare detaliată pe teren. Pentru dialectolog, noțiunea de fond principal de cuvinte aplicată graiului dintr-o anumită zonă, adică inventarul acelor cuvinte care au o importanță mai mare pentru vorbitori (importanță dată de frecvența lor foarte mare în graiul viu) este altceva decât fondul principal de cuvinte al limbii române, în general. Într-o zonă în care ocupația principală (și tradițională) este creșterea oilor, termenii păstorești aparțin fondului principal al lexicului acelei zone. În felul acesta stabilitatea lexicului păstoresc primește o altă nuanțare.

Note

1. Vezi și V. Arvinte, *Terminologia exploatarea lemnului și a plutăritului*, în „Studii și cercetări științifice”. Filologie, Iași, VIII, fascicolul 1, 1957, pag. 1-2.
2. *Istoria României*, volumul 1, București, 1960, pag. 141.
3. Vezi mai jos: cf. și I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română*, București, 1970.
4. Cf. Ion Vlăduțiu, *Etnografa românească. Istorie. Cultură materială. Obiceiuri*, București, 1973, pag. 252 și următoarele
5. Cf., o atitudine deosebită în recenta carte a lui G. C. Giurescu, *Formarea poporului român*, București, 1973, pag. 40, 75.
6. Ovid Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, curs litografiat, București, 1933-1934, pag. 4
7. Amintim următoarele: Tiberiu Moraru, *Vieța pastorală în Munții Rodnei*, București, 1937; E. Precup, *Păstoritul în Munții Rodnei*, Cluj, 1926; Romulus Vuia, *Țara Hațegului și regiunea Pădurenilor*, în „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj”, volumul III, 1927; Laurian Someșan, *Vieța pastorală în Munții Călimani*, în „Buletinul societății române de geografie”, LII, 1933; idem, *Vieța umană în regiunea munților Călimani*, în „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj”, volumul VI, 1936; Sabin Opreanu, *Contribuțiuni la transhumanța din Carpații Orientali*, București, 1930; idem, *Ținutul Săcuilor. Contribuțiuni de geografie umană și etnografie*, în „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj”, 1928; idem, *Numiri toponimice păstorești în Munții Bîrsei, Buzăului și ai Vrancei*, în „Transilvanis”, Sibiu, nr. 10, 1928, M. N. Popp, *Ciobănia la ungurenii din dreapta Oltului*, în „Buletinul Societății române de geografie”, LI, 1933; idem, *Contribuțiuni la viața pastorală din Argeș și Muscel*, în „Buletinul Societății române de geografie”, LII, 1934; Romulus Vuia, *Tipuri de păstorit la români (sec. XIX – începutul sec. XX)*, București, 1964; Ion Diaconu, *Păstoritul în Vrancea*, în GS, IV, fasc. 2, 1930, pag. 256-309; idem, *Țara Vrancei*, vol. I-II, București, 1969; și altele.
8. Amintim câteva dintre studiile axate pe această temă: B. P. Hașdeu, *Originile păstoriei la români. Elemente dacice*, în „Columna lui Traian”, V, 1874, pag. 97-107, 116, 173-177; idem, *Originile păstoriei la români. Elemente latine*, în „Columna lui Traian”, V, 1874, pag. 234-235, Ovid Densusianu, *Viața păstorească în poezia noastră populară*, București, 1943; idem, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, curs litografiat, București, 1933-1934; idem, *Cuvinte latine cu semantism păstoresc*, I,

în GS, III; II, în GS, IV, fasc. 1, pag. 137-145; Marius Sala, *Din terminologia păstorească românească: rom. vătui, cârlan, noaten*, în SCL, VIII, 1957, nr. 1, pag. 77-83; idem, *Un cas de synonymie et d'homonymie: roum. noatem, cârlan*, în „Revue de linguistique romane”, XXIV, 1960, pag. 373-389; Th. Capidan, *Termeni pastorali de origine română în limbile balcanice*, în DR, I, 1921-1922, pag. 677-680; G. Giuglea, *Termenii iortoman (ortoman), laie (laiu) din „Miorița”*, în DR, V, 1929, pag. 542-550; I. A. Candrea, *Viața păstorească la megleniți*, în GS, I, fasc. 1, 1923, pag. 23-29; Ovid Densusianu, *Migrațiunile păstorești și botanica*, GS, I, fasc. 2, 1924, pag. 326-327; idem, *Păstoritul la Bascii din Soule* în GS, II, fasc. 1, 1925, pag. 129-147; idem, *Lat. vervex*, GS, II, fasc. 1, 1925, pag. 148-151; I. I. Stoian, *Păstoritul în Râmnicul-Sărat*, în GS, VI, fasc. 1, 2, 1934, pag. 41-47; D Șandru, F. Brînzeu, *Printre ciobanii din Jina*, I, GS, V; II, GS, VI, 1934, fasc. 1, 2, pag. 193-247; Ovid Densusianu, *Rom. iortoman*, GS, VI, 1934, fasc. 1, 2, pag. 313-317; idem, *Rom. oacăr*, GS, VI, 1934, fasc. 1, 2, pag. 317-319; G. Giuglea, *Cuvinte și lucruri. Elemente vechi germane în Orientul românesc*, în DR, I, 1921-1922, pag. 327-403 (la pag. 327-365 – despre *strungă*); Gr. Nandriș, *Păstoritul românesc în Carpații nordici*, în lumina Atlasului Lingvistic al Poloniei Subcarpatice, în DR, VIII, 1934-1935, pag. 138-148; G. Giuglea, *Crîmpeie de limbă și viață străveche românească*, în DR, III, 1922-1923, pag. 561-628; C. Diculescu, *Elemente vechi grecești din limba română*, în DR, IV, partea I, 1924-1926, pag. 437-458 (*Păstoria*); I. I. Russu, *Cuvinte autohtone în limba română*, în DR XI, 1948, pag. 148-183; cf. de asemenea, numeroasele etimologii discutate în toate numerele „Dacoromaniei”.

9.Cf. I. Vlăduțiu, *op. cit.* pag. 252.

10.V. E. Precup, *Păstoritul în Munții Rodnei*, Cluj, 1926, pag. 5: o diplomă dată de Matei Corvinul la anul 1484 vorbește tocmai despre acest drept de proprietate al locuitorilor de pe Valea Someșului.

11.Vezi T. Morariu, *op. cit.*, pag. 79-108.

12.Vezi I. Vlăduțiu, *op. cit.*, pag. 252 și urm.

13.Publicat în FD, V, 1963, pag. 157-271.

14.În special cel din lucrarea citată a lui T. Morariu.

15.Sigle și abrevieri:

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, 1913 și urm.

DR = „Dacoromania”. Buletinul Muzeului limbii române din Cluj, 1920-1921 și urm.

GS = „Grai și suflet”, revista Institutului de filologie și folclor, București, 1923-1937

CDDE = I. A. Candrea – Ovid Densusianu, *Dicționar etimologic al limbii române. Elemente latine*, București, 1914.

FD = „Fonetica și dialectologie”, publicație a centrului de cercetări fonetice și dialectale din București, 1958, și urm.

CL = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1976 și urm.

Ciorănescu, DERum. = A. Ciorănescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, La Laguna, 1958, 1961

CADE = I. A. Candrea – Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*, București, 1931.

DLRM = *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958.

Philippide, OR II = AL. Philippide, *Originea românilor*, vol. II, Iași, 1927.

DLR = Academia Republicii Socialiste România, *Dicționarul limbii române*, București (literele M, N, O, P).

Tiktin = H. Tiktin, *Rumänisch-Duetsches Wörterbuch*, Bukarest, 1903-1925

Cihac, vol. II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie dacoromane*, Francfort a/M, I, *Elements latins*, 1870, II, *Elements slaves, magyars, turcs, grec-moderne et albanais*, 1879.

Jahresbericht = *Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache*, Leipzig, 1894 și urm.

Pușcariu, EWR = S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I Lateinisches Element*, Heidelberg, 1905.

REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etimologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1935.

Satele le-am prescurtat astfel:

M = Mocod, SL = Salva, T = Telciu, R = Romuli, C = Coșbuc, S = Suplai, Z = Zagra, P = Poienile Zăgrii.

16.S. Pușcariu, *Limba română. II. Rostirea*, București, 1959, pag. 55, 119, 126.

17.Vezi E. Petrovici și P. Neiescu, *Persistența insulelor lingvistice*, în CL, IX, 1964, nr. 2, pag. 205.

18.În GS, II, fasc. 2, 1928, pag. 428-429.

19.T. Frîncu, G. Candrea, *Românii din Munții Apuseni*, București, 1888, pag. 106; cf. GS, III, pag. 429.

20.cf. exemple similare la S. Pușcariu, *Limba română. II. Rostirea*, București, 1969, pag. 141-142.